

Nieuwsbrief zeetrekellingen

Nr. 1, januari 2021

Voor je ligt (of staat op het scherm) een nieuwsbrief over zeetrekellingen. Die heb je nog niet eerder gehad in deze vorm, dus waarom nu wel? De reden is dat sinds enige tijd de telgegevens bijeengebracht door zeetrekellers via Trektellen.nl - samen met die van allerlei andere typen tellingen - worden gebruikt voor de landelijke monitoring van watervogels, als onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM).

Sovon Vogelonderzoek Nederland is door het Ministerie van LNV gevraagd hieraan formeel vorm te geven en enige begeleiding en coördinatie te bieden aan de vrijwilligers die zeetrekellingen uitvoeren. In de praktijk gaat er daardoor voor jullie als tellers nauwelijks iets veranderen. Wel hebben we plannen voor enkele aanpassingen aan de Trektellen website, onder meer om ingevoerde zeetrekgegevens nog wat gemakkelijker te kunnen ontsluiten. Daarnaast zullen we twee keer per jaar een nieuwsbrief zoals deze uitbrengen om de tellers (nog meer) te motiveren, op de hoogte te houden van ontwikkelingen en nieuwtjes, en om een gestandaardiseerde werkwijze te bevorderen. In deze eerste nieuwsbrief beschrijven we vooral de achtergronden van het gebruik van zeetrekellingen in het NEM. In volgende edities zullen we af en toe ook een soort uitlichten en bespreken en/of ingaan op actuele fenomenen 'uit het veld'. Jullie zijn bij deze van harte uitgenodigd om ideeën of bijdragen aan te leveren, we nemen ze graag op in een volgende editie van deze nieuwsbrief!

Zeetrekellingen opgenomen in het NEM

Onze overheid verzamelt al lange tijd gegevens over de ontwikkeling van allerlei aspecten van

de Nederlandse natuur om beleid te kunnen ondersteunen en de effecten daarvan te evalueren. Voor dit doel werken diverse overheden en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) samen in het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Bij de monitoring van vogels spelen de vrijwilligersprojecten van Sovon een centrale rol, zoals de maandelijkse watervogeltellingen in natte monitoringgebieden en de landelijke midwintertelling. Ze worden aangevuld met tellingen van enkele grote wateren uitgevoerd door professionals van o.a. Rijkswaterstaat en provincies. Al deze tellingen zijn echter grotendeels beperkt tot 'watervogels op het land', d.w.z. in wetlands binnen de begrenzing van onze buitenste kustlijn. Hoewel een groot aandeel van het Nederlandse beleidsgebied bestaat uit open zee werden zeevogels tot niet zo lang geleden nauwelijks meegenomen in de landelijke watervogelmonitoring. Een uitzondering waren de jaarlijkse vliegtuig-tellingen van zee-eenden en Eiders in de kustzone.

In de afgelopen jaren zijn door het CBS en Sovon echter flinke stappen gezet in het ontwikkelen van trendberekening voor de overige soorten waarvan een substantieel deel van de populatie op de Noordzee verblijft. Sinds

2014 worden trends van een aantal zeevogels gebaseerd op vliegtuigtellingen boven de kustzone en de open zee. Deze worden al sinds de jaren tachtig uitgevoerd, tegenwoordig door de professionals van Deltamilieu Projecten, in opdracht van Rijkswaterstaat. Niet voor alle zeevogels geven de vliegtuigtellingen echter voldoende zicht op aantalsveranderingen; van sommige soorten worden te weinig exemplaren gezien voor betrouwbare uitspraken. Er is echter nog een bron informatie over aantallen zeevogels buiten het broedseizoen: zeetrekellingen, sinds het midden van de jaren '70 verzameld door de Club van Zeetrekwaarnemers en tegenwoordig via Trektellen.nl.

Recent is die enorme hoeveelheid gegevens geanalyseerd om te bepalen in hoeverre ze kunnen bijdragen aan de trendberekeningen. Voor 24 soorten blijkt dat het geval te zijn (zie Box). Voor een deel van de soorten combineren we de zeetrekellingen met andere gegevens om landelijke trends te berekenen: met de vliegtuigtellingen (zoals voor Dwergmeeuw) of met tellingen op/vanaf het land (zoals voor Fuut). Voor 12 soorten gebruiken we alleen de vliegtuigtellingen (o.a. Eider, Zwarte Zee-eend, Jan-van-Gent en alkachtigen).

Voor welke soorten worden welke gegevens gebruikt voor trends op zee?

<i>Zeetrekellingen:</i>	Grote zee-eend, IJseend, Parelduiker, Roodkeelduiker, Fuut*, Roodhalsfuut*, Kuifduiker*, Vaal Stormvogeltje, Grauwe Pijlstormvogel, Noordse Pijlstormvogel, Vale Pijlstormvogel, Rosse Franjepoot, Grote Jager, Middelste Jager, Kleine Jager, Kleinste Jager, Vorkstaartmeeuw, Dwergstern, Noordse Stern, Visdief, Kleine Alk, Papegaaiduiker
<i>Zeetrek + vliegtuig:</i>	Dwergmeeuw, Grote Stern
<i>Vliegtuigtellingen:</i>	Eider, Zwarte Zee-eend, Noordse Stormvogel, Aalscholver*, Jan-van-Gent, Drieteenmeeuw, Stormmeeuw*, Grote Mantelmeeuw*, Kleine Mantelmeeuw*, Zilvermeeuw*, Alk en Zeekoet

Voor soorten met * wordt de zee-trend gecombineerd met de watervogeltellingen op/vanaf land voor een landelijke trend.

Hoe worden zeetrek-trends berekend?

De trends uit zeetrekellingen worden berekend op basis van de uurgemiddelden per telling, d.w.z. de aantallen passerende vogels per geteld uur, in beide vliegrichtingen. Daarbij wordt gecorrigeerd voor een aantal factoren die van invloed zijn op de getelde aantallen, zoals tijd van de dag, windrichting en -kracht, bewolingsgraad en zicht. Ook met seizoensvariatie en systematische verschillen tussen telposten in het voorkomen van soorten wordt rekening gehouden. Omdat de invloed van deze factoren verschilt per vogelsoort is voor iedere soort een afzonderlijk model gemaakt. De jaarlijkse uurgemiddelden na deze correcties worden gedacht fluctuaties te weerspiegelen in de talrijkheid van de soort op zee in onze kustzone.

Momenteel worden voor de trendberekening tellingen gebruikt van 18 veel bezette zeetrekposten, van Westkapelle tot aan Schiermonnikoog. Er zijn tegenwoordig veel meer telposten actief, maar we werken vooralsnog alleen met de posten die al jarenlang bezet zijn en waar frequent wordt geteld. Van de overige zijn er nog te weinig data om de correctiefactor voor telpost goed te kunnen berekenen. In de toekomst kan de selectie van telposten wellicht worden uitgebreid. Per soort wordt een verschillende set van maanden meegenomen in de analyse, namelijk die waarin substantiële aantallen van

de soort aanwezig zijn in ons deel van de Noordzee. Tellingen uit andere maanden leveren meer 'ruis' op dan bruikbare informatie. Om dezelfde reden worden tellingen vanaf zes uur na zonsopkomst niet meegerekend; ook hierbij gaat het maar om een klein deel van het totale aantal waargenomen vogels. De methoden zijn overigens nog niet helemaal uitontwikkeld. We willen, samen met het CBS, onder andere nog kijken naar de resultaten als we de naar links (west/zuid) en rechts (oost/noord) vliegende vogels apart analyseren.

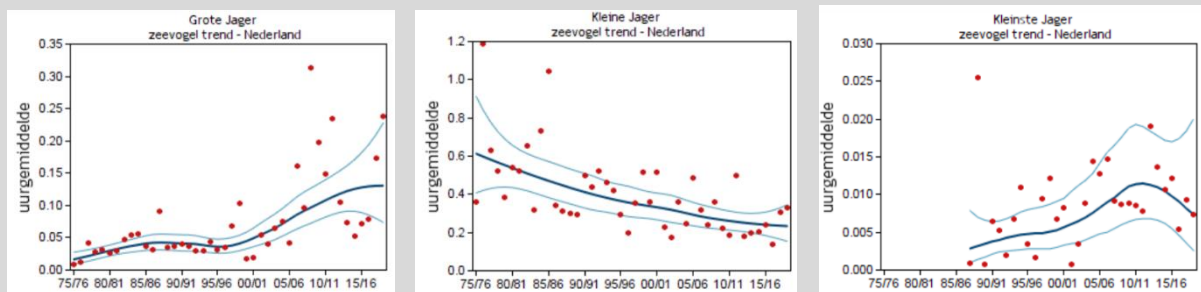
In de gevallen waarin trends op basis van verschillende typen tellingen (zoals vliegtuig / zeetrek of watervogeltellingen / zeetrek) gecombineerd worden in één landelijke trend, gebeurt dat door ze onderling te wegen op basis van een schatting van de grootte van de (deel)populaties die ze representeren. Zo wordt de landelijke trend van een soort als Grote Mantelmeeuw vooral bepaald door tellingen op zee en die van de Fuut veel meer door tellingen op/vanaf het land.

De resulterende trends worden gepubliceerd op de website van Sovon (www.sovon.nl/nl/soort/ onder 'Aantalsontwikkeling') en in de jaarlijkse watervogelrapportages. Voor het tijdschrift *Limosa* gaan we een artikel schrijven waarin we uitgebreider ingaan op de methoden en resultaten.

Enkele voorbeelden van trends

Drie voorbeelden van trends berekend uit de zeetrekellingen zijn die van Grote, Kleine en Kleinste Jager. De Kleine Jager laat een continue afname zien sinds de start van de reeks midden jaren zeventig. Inmiddels lijken de bij ons doortrekkende aantallen ongeveer gehalveerd. Dit strookt helemaal met gegevens uit de Europese broedgebieden; in Schotland is de broedpopulatie met 80% afgenomen in 25 jaar, tot minder dan 800 paren, en ook in Noorwegen is een sterke achteruitgang vastgesteld. De Grote Jager laat een tegengesteld patroon zien en komt in steeds grotere aantallen voor in de Nederlandse kustzone, vooral sinds de eeuwwisseling. Dit lijkt eerder veranderende verspreiding en/of trekgedrag te weerspiegelen dan een populatietrend, want de belangrijke broedpopulatie in Groot-Brittannië is afgenomen. De berekende trend van Kleinste Jager toont een toename die recent lijkt onderbroken. Hier is de vraag in hoeverre een betere herkenning bijdraagt aan de ogenschijnlijke toename, terwijl bij zo'n schaarse soort ook toevallige variatie een grotere rol kan spelen (zie ook het brede betrouwbaarheidsinterval). De toekomst zal leren hoe betekenisvol de trends zijn die we berekenen voor deze en andere schaarse soorten, zoals Vaal Stormvogeltje en Vorkstaartmeeuw.

Zeetrek-trend voor jagers. De stippen zijn de gecorrigeerde jaargemiddelden, de lijnen indiceren de trend berekend met TrendSpotter, met 95%-betrouwbaarheidsinterval.

Verandert er iets voor de tellers?

Een vraag die misschien rijst bij het lezen van bovenstaande is of er voor jou als teller nog iets veranderd. Het antwoord is: niets of heel weinig. Zeetrekellingen worden al decennia lang uitgevoerd met een tamelijk gestandaardiseerde werkwijze en daarin willen we geen veranderingen doorvoeren. Wel zullen we de methode beschrijven in een (geactualiseerde) handleiding. Daarvoor denken we na over tips om de standaardisatie waar mogelijk nog verder te bevorderen. Bijvoorbeeld bij het noteren van 'spec-soorten': voer je al die verre duikers in als Roodkeelduiker omdat het dat voor ca. 99% ook zullen zijn? Of doe je dat alleen voor de exemplaren waaraan je daadwerkelijk kon zien dat het geen Parelduikers waren, en noteer je de rest als 'duiker spec'? Voor de trendberekening maakt dat weinig uit (de trend voor Roodkeelduiker is gebaseerd op de som van Roodkeelduiker en 'duiker spec'), maar alleen in het laatste geval is de aantals-

verhouding tussen Roodkeel- en Parelduiker af te leiden uit de telgegevens. **Mensen die hierover willen meedenken of ideeën hebben zijn hierbij van harte uitgenodigd: we horen ze graag!** Sowieso zullen we een aantal fanatieke en doorgewinterde tellers zelf nog om commentaar vragen op een concept-handleiding.

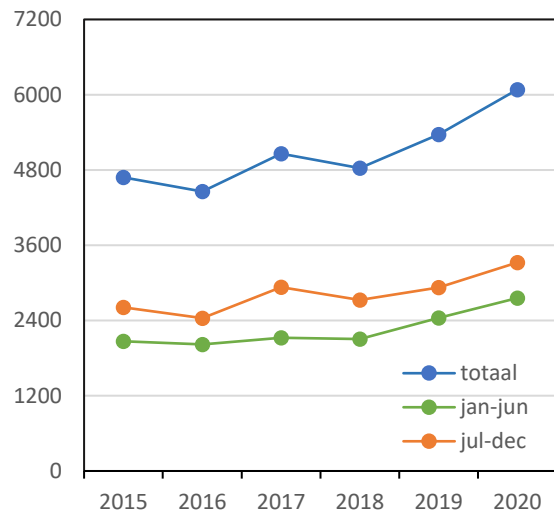
Iets anders is dat je van Trektellen (per telpost) een formeel verzoek zult ontvangen om de gegevens te mogen gebruiken voor de hierboven beschreven monitoringdoeleinden. Dat is een standaardvraag die ook Sovon stelt aan alle vrijwilligers in haar telprojecten. We hopen natuurlijk dat iedereen dit gebruik nuttig vindt en ermee instemt. En verder zullen we in de komende tijd nog enkele aanpassingen doorvoeren aan de Trektellen website, waarmee tellers de zeetrekgegevens nog gemakkelijker en beter kunnen ontsluiten. We

denken daarbij aan de mogelijkheid om de tools onder de menuknop 'Analyse' specifiek te maken voor zeetrekgegevens door zeetrekposten te groeperen onder 'favorieten', en het opsplitsen van de naar noord en zuid vliegende vogels in 1 grafiek. Ook het toevoegen van handige 'analyse-soorten' zoals als 'duiker totaal' valt hieronder. Ook hiervoor geldt: ideeën en suggesties zijn welkom!

Telinspanning en waarnemingen najaar 2020

Er werd in het afgelopen jaar flink doorgeteld aan zee: op de 23 zeetrekposten die meedoen in de trendberekening werden bij elkaar 6081 teluren ingevoerd op Trekellen.nl. Gemiddeld over de vijf afgelopen hele jaren was dat aantal 4877. Over de afgelopen zes jaar zit er een lichte stijging in het aantal getelde uren, zowel in het voorjaar (jan-jun) als in het najaar (jul-dec). De top vijf van posten qua bezetting bestond in 2020 uit De Vulkaan (1703 uren), Huisduinen (940), Camperduin (765), Noordwijk (409) en Scheveningen (392). Zoals gebruikelijk werden relatief weinig uren geteld vanaf de kust van het Deltagebied (5% van het totaal) en de Waddenkust (7%); de rest was vrij netjes verdeeld over Noord-Holland (43%) en Zuid-Holland (44%). Extra uurtjes vanaf telposten op de Wadden en in de Delta zijn dus uiterst welkom om de zeetrek-trends nog representatiever te maken voor de Nederlandse kustzone!

Najaar 2020 begon niet slecht met bovengemiddelde aantallen doortrekkende sterns,

Tel-uren per jaar en in voor- en najaar op de 23 telposten betrokken bij de trendberekening, 2015 t/m 2020.

waaronder ook Reuzensterms, en eind augustus al een stormpje met aardig wat (ook kleinste) jagers. September en oktober verliepen voor zeevogelliefhebbers echter enigszins frustrerend: van alle stormvogelachtigen en jagers, soorten waarvoor je het van deze maanden moet hebben, behoorden de waargenomen aantallen tot de lagere of zelfs laagste uit deze eeuw. In november en vooral december stonden daar dan wel weer bovengemiddelde aantallen duikers en alk/zeekoeten tegenover, en zelfs Grote Jagers krikten met een frequente aanwezigheid in december hun uurgemiddelde nog wat op. Opvallend ook was een golfje Parelduikers in de tweede helft van november. Op meerdere posten werden er relatief veel opgemerkt, maar de 58 langs Schiermonnikoog op 23 november waren spectaculair te noemen.

Parelduikers, De Marlijn, Schiermonnikoog 23-11-2020
Foto: Rick Middelbos

Hans Schekkerman
Gerard Troost
Chris van Turnhout

contact:
hans.schekkerman@sovon.nl